

סופרים וספרים

נחום לאם

תורת התכלית

"The Philosophy of Purpose" by Dr. Samuel Belkin, first in a series on Studies in Torah Judaism (New York: Yeshiva University Community Service Division, 1958). \$50.

היהדות בימי הביניים התלבטה בשאלת השכל ומקומו בדת. מסביב לשאלה זו התפתחו השיטות הידועות של הרציונאליסטים מפאן ומתנגדיהם למיניהם מפאן. לכאורה בעיה זו כבר הלכה ונמושה, ולא נשאר מקום להתגדר בו. לכאורה משבר דורנו אינו משבר עיוני, ותספוכתנו אינה מיטאפיסית. אמנם, פרובלימות קשות חדשות ניתוספו להוגי דעת היהדות ולשומרי חומותיה. העולם המודרני פתח לנו ארובות חדשות של מבוכה. בכל זאת נשארה הפעיה העתיקה בלי פשר, ושאלת השכל, בצורה חדשה, אינה סתם עיונית. פתשובות לשאלה זו תלוי עתידה של היהדות כולה, פוח המשיכה שלה לבני הדור הצעיר, דור שמטבעו מורד בנושנות ובוועט במקובלות. דור צעיר זה, שניתק ממקורות האמונה ושאינו בן-בית במסורת האבות, דורש הסברים שכליים בהתאם להמלך רוח הזמן. הדור שואל שאלה תמה: מדוע? והשאלה, בעצם ובשורה, היא אותה פרובלימה ישנה שפשטה צורה ולבשה צורה חדשה.

כלפי שאלת-יסוד זו מכוון דבריו הרב ד"ר שמואל בלקין, נשיא ישיבה-אוניברסיטה, במאמר מיוחד, הראשון בשורה של קונטרסים דומים. פמנהיגה של היהדות האורתודוקסית באמריקה, הרואה עצמו אחראי להסברת מסורת ישראל ברמה אינטלקטואלית לדורו, הצליח כאן ד"ר בלקין ליתן להשקפתו מבט בהיר בפשטות מופתית. אלה שזכו ללמוד תורה ממנו ולשמוע מפיו את שיעוריו, יפירו במאמר זה את "סך-הכל" שבו רגיל היה ראש-הישיבה לסיים את הרצאותיו ההלכיות: קיצור הממצה את התוכן ומעמידו על יסוד שיטתי ומשכנע. במקום שאתה מוצא פשטותו של ד"ר בלקין, אתה מוצא גדלותו.

שתי שיטות ביהדות, לפי דברי המחבר, פילוסופיה של שכל, ופילוסופיה של תכלית. אנטייתוזה זו של שכל ותכלית משמשת מפתח לכל הפרשה המסובכת. תורת השכל מכוונת לספק תשובה לשאלה עיונית; תורת התכלית מוליכה לחיים מגמתיים, משמעותיים. שיטת השכל מצטמצמת בחקר העבר, בנקודה של "בראשית ברא"; שיטת התכלית היא הגיון העתיד, מתפשטת על תהליך החיים, מכוונת לקיום והמשך "הכי טוב". חקר השכל יכול להוכיח את ישות הבורא; חקר התכלית ענינו בהתמדת היחסים שבין היוצר ליצור. תורת השכל שואלת מדוע? — שאלה עיונית מפשטה; תורת התכלית — למה, על שום מה, לצורך מה. "המדוע" אין לו ענין לא להנהגת האדם ולא לגורלו; "הלמה" יש לו תוצאות מוסריות ומסקנות דתיות הדורשות מן האדם דרכי חיים מיוחדים והמעניקות לחייו משמעות רוחנית.

פמקור לדבריו, הבונה אב לכל משנתו, מצביע המחבר על מחלוקת בית שמאי ובית הלל (עירובין י"ג:). והספמתם לבסוף שנוח לו לאדם שלא נברא משנברא. ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו. בהסכמה זו רואה המחבר הוכחה שאי אפשר לאדם לדעת די צורכו את "המדוע". מדוע? — נברא האדם? אין השכל האנושי יכול לתת תשובה מספקת. נוח שלא נברא. אבל אם תשאל למה — כאן התשובה ברורה וישירה: לעבוד את בוראו. יפשפש במעשיו. התורה אינה תשובה לשאלת מדוע. אינה ספר לימוד למדע ולהיסטוריה. היא תשובה לשאלה יותר עמוקה, יותר רצינית, יותר מועילה: למה, מה התכלית ואיך להשיגה.

אין זאת אומרת שד"ר בלקין הוא משוללי השכל, שהוא אנטירציונאליסט. השכל הוא מכשיר אלהי, אבל המחבר קובע שאי אפשר לפילוסופיה יהודית שתהא דורשת שכל בלי תכלית. הוא קובע שהן פילון האלפסנדרוני והן רמב"ם הספרדי נקטו בתורת התכלית

עקיבא ופניו קרנו בתקווה ובאש של קדושה. "רגע מבורך זה תחילה הוא למלחמתנו פנגד רומא. עייפים הם אנשינו ויגעיים. אבל הם יקומו עוד הפעם וילחמו ביתר עוז עד שינצחו ניצחון גמור את האלילים ועובדיהם. הם יתאספו מסביב לדגלך, בר-כוכבא, כמו שנתאספו מסביב לדגלו של יהודה מבית החשמונאים. אדוני אלהינו ינצח!" "הינצח אלהים?" שאל בר-כוכבא בצחוק של לגלוג. "הבטוח אתה?"

עקיבא הביט בעיניים קמות על האיש המתלוצץ. הוא השתאה לדעת מה גרם לו לבר-כוכבא מורת-רוח זו. פי הלז ימאן לשתף בשר-רודם לכבוד ולתהילה שבאו לו עקב נצחונותיו, כבר היה ידוע לעקיבא. תאב היה שרק לו ולא לאחר עמו יותן שבח והודיה. אבל המקנא הוא גם באלהים ואת עזרתו ינאץ?

הוא קם וניגש לבר-כוכבא ואמר: "יום מר ונמהר יהיה היום שבו נשפך פי רק כלי-זינו של הקדוש-ברוך" הוא אנחנו וכי הוא בחר בנו להציל את עמו — — — צחקו של בר-כוכבא התפרץ עוד הפעם, צחוק רם והומה.

"אם אך לא יעזור אדוני את האחרים, צל לו לדאוג לנו", הרעים בקולו. "לא יסעד אותם ולא יספוק לנו". ופתאום נשתתק.

רגעים מספר לא דיבר איש דבר. אבל פני עקיבא נהפכו אפורות ובגשתו לשמעון נשען על זרועו כאילו ביקש מפלט אצלו.

"חושש אני פי נכשלתי בלשוני", אמר בר-כוכבא בהתקרב לעקיבא. "התסלח לי, רבי עקיבא?" עקיבא עמד מנענע בראשו וניסה לחייך.

אבל מאורע זה נהיה מעין סימן רע לבאות. ימים אחדים אחרי זה הגיע לאזני שמעון שאותו חירוף וגידוף של בר-כוכבא נעשה מעין סיסמה בין משמר "מקוטעי האצבע" ובין אותם פרשים שהיו עוקרים אילנות צעירים אגב רכיבה. ועד מהרה הלכה אימרה מנאצת זו והתפשטה בין שאר חיילותיו.

"לא יסעד ולא יספוק!" הריעו וצחקו מתוך קנטור והתרסה.

וקריאה זו נהיתה סיסמה במלחמה שהלכה ובאה. (עוד יבוא)

עם פתיחת הכנסת

(המשך מעמוד 793)
נתקיימה הופעתה הראשונה של להקת "הבימה", בראשותו של נחום צמח ז"ל. שם ההופעה "נשף בראשית", שכלל 4 מערכונים: "השרפה" מאת יהודה ליבוש פרץ, "פגע רע" מאת י. ד. פרקוביץ, המספר העברי והמחזאי החי אתנו כיום בתל-אביב, "בחורף" מאת שלום אש ו"החמה" מאת יצחק קצנלסון. ראיתי תצלום ישן-נושן של האולם בשעת הצגת הבכורה. שורות היושבים המתעלות זו מעל לזו, תלבושת הערב החגיגית (זה היה בעצם סערת המהפכה ומלחמת האזרחים), הפנים הרציניים של הגברים והנשים, כל אלה משרים מצב-רוח מיוחד על הצופה. הנה כאן היתה מדגרת התיאטרון העברי הראשון, בעל היכולת והמטרה והגישה האמנותית ורווית ההתלהבות לדיבור העברי החי, דווקא בברית המועצות, שכיום פמט נכרת זיכרו בה. אחד השחקנים, שעמד על ידי העיר: "אם אתה רואה אותי עוד כאן, היום, מופיע על הבמה, דע, מפאן, מפאן (הוא הצביע באצבעו על התמונה) מן הימים ההם אני מושך את חיוניותי. ולא רק אני, כולם".

שנים אל שנים התלבטו, קודם בברית המועצות, עד שנתנו להם לצאת מגבולות המדינה, ואחר כך בנדודים מתמידים בתפוצות הגולה, באירופה ובארצות הברית. אנשי "הבימה" היו לא רק שגרירי האמנות והדיבור העברי החי בתפוצות ישראל; הם היוו גם מרכז רוחני משלהם בארץ ישראל ובמדינת ישראל. הוקם בניין התיאטרון שרק עתה, לקראת היובל, הושלמה בנייתו גם בחוץ. נעשות ההשתדלויות להכריז את "הבימה" פתיאטרון ממלכתי עברי, אם כי הממשלה מסרבת עדיין להתחייב במפורש ולהעניק ל"הבימה" זכות זו. על כל פנים הדבר נמצא עוד בשלב של הכרעה.

ונפעם כשהראה לו דמיונו את המטבח הנורא שהוכן לארץ אומללה זו ולב שמעון נתמלא רחמים גדולים על רבו הזקן. מה מופלאה ומוזרה היתה גזירת שמים זו שעשתה את עקיבא — פליל חסד ונדיבות וסמל של אהבת הבריות — מדברנא למריונים ומתוך זה מסכים למלחמה ולשפיכות דמים.

ולבסוף הפסיק שמעון את הדומיה. הן כבר עשה את שליחותו. ובכן מבקש הוא רשות ממורו ורבו לחזור מיד לירושלים.

"אל לך, שמעון", מחה עקיבא. "אל לך לצאת מביתר עד אחרי דברך את דברך לבר-כוכבא בעצמו. מובטחני שאסיר תודה יהיה על בואך הנה".

"חובה הוטלה עלי לבוא — ובאתי", השיב שמעון והתאדם קצת.

"כן, חובה — ואם גם מעיקה", אמר עקיבא ולטף את יד שמעון מתוך תודה. הוא שמח כשהואיל שמעון להישאר בביתר. השעה היתה שעת רצון לקרב שני בני-טודה שלו זה לזה, לקרב את שמעון לשמעון.

לאחרונה שב בר-כוכבא ובירך את עקיבא בנעימה שהיה בה דרך-ארץ יותר מחיבה. אחרי רגע, מבלי לדבר, ניגש אליו ובירך גם אותו מתוך לחיצת יד אמיצה. "תהי סיבת בואך מה שתהיה, ברוך אתה לי, שמעון בן יוחאי", אמר בהתאמצו לחייך. ברור היה שניסה לכבוש את הגסות שבאופיו והשתדל להראות לאורחו סבר פנים יפות.

"מאוד הייתי חפץ לבוא כמבשר טוב", השיב שמעון בחיוך עגום. "ברם, לצערי, אני בא לבשר מלחמה חדשה". "בשורה מעין זו לא תציק לסייף גם החצי ממה שתציק לספרא", השיב בר-כוכבא מתוך צחוק. "ומה הוגד לך?"

ועוד הפעם חזר שמעון על הידיעות שקיבל אביו מאת השולחני הורקנוס בן אביטל, שהצליח ללמוד מה שכתוב באגרותיו של אדרינוס קיסר בטרם יצאו אלה מאלפסנדריה.

"אדרינוס יכבדני כבוד גדול", סבר בר-כוכבא ועיניו נתכווצו לשתי נקודות קודחות אש. "מתעתד הוא לשלוח את הטוב שבאסטרטגים ואת נבחריו לגיונותיו להילחם בפי. ובזה קם, פסע בפסיעות גסות הנה והנה לרגע, ופרץ בצחוק צרוד וצעקני: "ברם אם אדכא את סיבירוס זה, יתחתם גורלה של רומא".

"אדוני צבאות נלחם לעמו", הכריז עקיבא ברגש. "הוא ידביר את סיבירוס תחתיו כמו שהדביר את שרי-הצבא של רומא שקדמו לו".

"אמן", ענה בר-כוכבא אחריו פלאחר יד. "אבל מפקד הגון לא יישב ויצפה רק לחסדי שמים. ברגע זה יש בלבי לעשות מעשים מספר דווקא בעזרת בני אדם. ראשית כל אני מבקש דרך איך להשיג אוכל שיספיק לתושבי ביתר במשך שנתיים. אבל תחת כרוץ ברח בתפילה, הנני ואשאל מאת שמעון בן יוחאי להמציא די מזון ומחיה לביתר כדי שתוכל לעמוד במצור של שתי שנים רצופות. ואם יקבל שמעון על עצמו אחריות זו, אז אראה בזה מתנת שמים נפלאה".

"הכנות לבנין המקדש דורשות פעת את כל מעייני ומאודי", ענה שמעון לאטו. "אם אפשר להכין מזון לביתר בלי עזרתי, אבקש רשות לטפל גם להבא בעבודה שהיא משאת נפשי".

"יודע אני שלא נעלם ממך מדוע בקשתי כל כך נחוצה היא", אמר בר-כוכבא בנחת. "דומני שכבר החלטת לעשות מה שדרשתי ממך. הן מריון ותיק אתה ואם גם מלחמה תועבת נפשך היא, הלא תתעב לחץ אויב ושיעבוד עוד יותר. המלחמה הפאה תהיה אכזרית מאין פמיה ואתה משתוקק ומחפה לניצחון לא פחות מרבי עקיבא וממני".

שמעון הרכין ראש בהסכמה חשאית. "עלי ללכת לסיחין ולכבול פעוד שבוע", המשיך בר-כוכבא. "אם תישאר בביתר, אוכל לשוחח עמך בדבר צרכי העיר והמצודה. מצור ארוך דורש הכנה יתירה". "אישא", התרצה שמעון.

ועוד הפעם רואה אני את יד אלהים בעזרנו, אמר

בועידת ההסתדרות הציונית

אברהם רדליהיים נבחר נשיא

במעמד 750 צירים נפתחה במלון דואויל במיאמי ביטש ביום ה' שעבר הוועידה השנתית הששים ואחת של ההסתדרות הציונית באמריקה. ישיבת הפתיחה התרכזה מסביב לשני נאומים, של ד"ר עמנואל ניומאן, נשיא ההסתדרות הציונית באמריקה, וד"ר נחום גולדמאן, נשיא ההסתדרות הציונית העולמית. שניהם עמדו בעיקר על מצב בטחונה של מדינת ישראל. ד"ר ניומאן פנה בקריאה למדינות ערב לכרות ברית ידידות עם ישראל ולחדש את גדולת האיזור, מולדת שלוש הדתות הגדולות, כמקדם. בדברו על תפקיד התנועה הציונית באמריקה קרא ד"ר ניומאן לשינוי ערכי רדיקלי כדי לאפשר לציונות למלא תפקיד מכריע בעיצוב דמות הדור היהודי הבא שיהא קשור בעמו ומסור לערכי מורשתו הרוחנית. ד"ר גולדמאן סקר את המצב במזרח התיכון וציין שתהליך האיחוד הערבי, שאיים לכתר את מדינת ישראל, הוא בהרבה אולם לא נפסק. מאידך התחיל המערב מפיר יותר ויותר בצורך חיוקה וביטוחה של ישראל. בעשור השני למדינת ישראל המשיך ד"ר גולדמאן, עומדים לפני שלשה תפקידים: יישוב יחסיה עם המדינות הערביות, ייצוב כלכלי, והידוק הקשרים עם התפוצות.

הוועידה בחרה בשלשה מזכירים: מכס הוברמאן מברוקלין לאנגליה, ברנארד שולמאן משיקאגו לאידיש, וצבי כרמלי מברוקלין לעברית.

ביום השני של הוועידה הציע פרופ' מרדכי קפלן, יושב-ראש הוועדה לבחינת האידיאולוגיה הציונית, שנתמנתה על ידי ד"ר ניומאן, את עיקרי היסוד של תכנית הוועדה. עיקרים אלה עומדים על ראיית העם היהודי כעם דתי-אתני עולמי שמדינת ישראל היא מרכזו העממי-תרבותי. מפאן שעל הציונות לפעול בכל השטחים המביאים לידי חיזוק היסוד הדתי-עממי-תרבותי-ישראלי בחיים היהודיים בכל מקום שהם. פרופ' קפלן גם מציע כינוסו של קונגרס יהודי עולמי, שבו יוכרז על האידיא-לוגיה הזאת כמחייבת ומקשרת את כל חלקי העם היהודי. רפי איריווינג מילר, שישב ראש, קרא את מדינת ישראל להעריך מחדש את יחסה לתפוצה ולראות את עצמה כמעין הכוח הרוחני לתפוצה יהודית רחבה, שתוסיף להתקיים בצדה. ד"ר אלימלך רימאלט, חבר הכנסת מטעם הציונים-הפוליים, הטעים בנאומו, כי המטרה הציונית לא הושגה עוד בשלמותה ומדינת ישראל עוד זקוקה לתנועה ציונית חזקה בתפוצות. מר אברהם רדליהיים, יושב-ראש הוועידה, קרא בנאומו לשוב לאידיאולוגיה הציונית הוותיקה, ולא לתור אחרי אידיאולוגיות חדשות — והיא: פיבוש הקהילות, חינוך ציוני לאומי, עליה וחלוציות.

מסיבות מיוחדות ביום השני של הוועידה הוקדשו למפעל המלווה הישראלי והקרן הקיימת. ד"ר ליאון מ. קייזרלינג הדגיש את ערך המפעל בכלכלת ישראל וחלקה של ההסתדרות הציונית בו. מר מנדל נ. פישר, מנהל הקרן הקיימת באמריקה, מסר, כי הקרן הכניסה השנה בדרכיה המיוחדות למעלה משנים וחצי מיליון דולאר. מר אלברט שיף מסר, כי מפעל נטיעת 10 עצים לכבוד חג העשור הכניס עד עתה תרומת 50 אלף עצים. השופט ברנארד א. רוזנבלאט מסר, כי העזבונו שצוו לקרן הקיימת בשנה האחרונה מגיעים לסך שני מיליון דולאר.

במסיבת עונג שבת, שנערכה מטעם הוועד ללשון ותרבות עברית של ההסתדרות הציונית, ישב ראש ד"ר יוסף טננבוים, ראש הוועד, ונאמו ד"ר מרדכי קמרט מישראל, מר משה פיינשטיין, נגיד "הרצליה", וד"ר שמואל מ. בלומנפילד, מנהל המחלקה לחינוך ותרבות בסוכנות היהודית באמריקה. ד"ר טננבוים עמד בדבריו על סכנת הטמיעה וההתפוררות הצפויה לנוער היהודי באמריקה. במקום להתווכח על השאלה "מי הוא יהודי?" מוטב שנסביר לנוער שלנו, למה ולשם מה הוא יהודי. ד"ר קמרט דיבר על השפה העברית כגורם מאחד את חלקי האומה. מר פיינשטיין הזהיר מפני הדיבורים על שני מרכזים, בישראל ובאמריקה; יש רק מרכז אחד, והוא

עשור ישראל בתמונות

Pictorial History of Israel by Jacob Rubin and Meyer Barkai, Published by Thomas Yoseloff (New York-London) 320 pp., 600 photographs.

שנת העשור לקיומה של מדינת ישראל היתה שעת פושר לפירסומי סיכומים והערות על המדינה לא רק בגבולות ישראל אלא גם מחוצה לה. ואם מרובים פירסומי דברים שבכתב, לא רבים פירסומי דברים שבמראות עינים, הממחישים לעיני הצופה את דברי ימי המדינה מראשיתה ועד עתה. העיתונאי הוותיק והמנוסה ד"ר יעקב רובין, כתב "הבוקר" בארצות-הברית, וחברו מר מאיר ברקאי, רחש לבם דבר טוב: להוציא באנגלית אלבום נאה, שיכלול מבחר תמונות המשקפות את תולדות המדינה ואת ציוני-הדרך החשובים בהתפתחותה בעשר השנים האחרונות. רעיון כזה יפה כל שעה, ובוודאי שהוא יפה בשנת העשור. הם עשו וגם הצליחו להוציא כרך מהודר בפורמט גדול, המכיל יותר משש מאות תמונות וגם טקסט מסביר לכל עמוד ועמוד וכמה סקירות על מה שהיה ועל מה שיש. האלבום מחולק לשלשה-עשר שערים, ואלה הם: כי לזרע; מהבטחה להגשמה; קיבוץ גלויות; החבר הנ"ט של האומות המאוחדות; יחסי ישראל וארצות הברית; הממשלה; הצבא וההגנה; הארץ והעם; המשק והכלכלה; החינוך והמדעים; התרבות והאספורט; ישראל ושכניה; עתידה של מדינת ישראל.

תמונות מישראל מופיעות בעתונות ובפירסומים שונים של מוסדות יהודיים, והבוחר תמונות לאלבום כזה נתקל בקושי רב: כיצד לשמור על רציפות וגם להביא דבר חידוש. בספר שלפנינו השפיל ד"ר רובין לשלב כמה וכמה תמונות שיש בהן משום חידוש ומשום מראה אופייני גם לגבי מי שהנושא אינו זר לו. הרי, למשל, תמונה בלתי רשמית כגון האם הבוכה על קבר בנה שנפל במלחמת העצמאות, או התמונה: "ילדים עיוורים לפני פסל משה של איוון מסטרוביץ", תמונות המזעזעות באנושיותן. והרי תמונת-הווי ממה שערים בירושלים על הסיסמה הצעקנית בג' לשונות: "בת ישראל! התורה מחייבת אותך ללבוש תלבושת צנועה! אין אנו סובלים שפרחובות תעבורנה בתלבושת בלתי צנועה! — ועד משטרת הצניעות..." או תמונת אשה וילדה העוזבים חפירה הסמוכה לביתם לאחר הפצצה. כל אלה והדומים לאלה צדים את עין המסתכל. אין צריך לומר שתמונות רשמיות של מומנטים היסטוריים, תהלוכות וטקסים, מיוצגות גם הן בספר במידה המניחה את הדעת.

אין לך כאלבום מסוג זה ההולם צרכי מתנות-זכרון לעת מצוא. בפרט למי שאינו שולט אלא בלשון האנגלית, ועם זאת הוא רוצה להזין עיניו במראות וגם לקרוא תקציר של תולדות המדינה ומפעלות בוגיה, בלשון אשר ירוץ בה הקורא.

ולחנך. הרצאת כל שיעור חדש צריכה להתרחק מגורמים המביאים לידי שעמום במחלקה. מטעם זה "רצוי שהמורה ישנה מדי פעם בפעם את שיטת ההוראה". כך, למשל, ינהג המורה לכתוב את המלה החדשה על הלוח, ופעם יראה אותה על כרטיס מברק, פעם יראה ציור, פעם ישתמש בלוח "פלגל" וכו'. נוהג זה של שינוי שיטה הוא עיקר גדול וכלל חשוב שכל מחנך לא יתעלם ממנו.

לימוד החיבור לפי הצעת המחברים היא כזו: המורה פותח בשיחה המוסבת על ציור המוצג לפני המחלקה. המורה שואל שאלות והתלמידים משיבים תשובות. כעבור דקות אחדות מסכם המורה את השיחה, כותב את המלים החדשות על הלוח ומבקש מאת התלמידים לערוך חיבור מהשיחה שהתנהלה במחלקה.

בהוראת הכתיב משתמשים המחברים בהצגת משפחות-מלים שלמות, כל מלה במשפט מסוים, לדוגמה משפחת "שתה" משתה, שותה, לשותה, או "פתח": פותח, פתח, לפתוח, מפתח. וזו דרך טובה ומועילה המרחיבה את דעת התלמיד. בספר באו גם פתגמים נאים ובסוף הספר ניתנו כל המלים המופיעות ב"כתיבוננו".

י. מישאל

ולא היו שכלתנים עיוורים. דעת המחבר היא שלשניהם השכליות טפלה לתכליתיות. בפסגת השקפותיהם השכליות: קיום תכלית האדם בכל עמלו אשר עמל תחת השמש. אין כל פירוד ופילוג באישיותו של הרמב"ם; הרמב"ם של ה"מורה" והרמב"ם של ה"יד" מהווים אישיות תורנית אחידה.

ד"ר בלקין רק מרמז לפרובלימה הפילוסופית במשנתו של הרמב"ם. אבל די לציין בתור "תנא דמסייע ליה", שה"דעת" (של הרמב"ם היא השגת שלמות האדם) אינה דווקא דעת מיטאפיסית בלבד, כפי ההבנה המקובלת, אלא דעת דרכי ד', התדמות לאלהים. ועין בסוף המורה, בהערה על דברי ירמיהו (ט"ו, כ"ג), "כי אם בזאת יתהלל המתהלל השפל וידוע אותי", אומר הרמב"ם: "...שלמות האדם אשר בו יתהלל באמת הוא להגיע אל השגת השם כפי היכולת, ולדעת השגחתו בכרואיו בהמצאו אותם והנהיגו אותם, איך היא, ו ל ל כ ת א ח ר י ה ה ש ג ה ה ה י א ב ד ר כ י מ ש י ת כ ו ו נ ב ה מ ת מ י ד ל ע ש ו ת ח ס ד ו מ ש פ ט ו צ ד ק ה". אם כן, להרמב"ם פסגת השלמות היא לא בדעת מופשטה ועיונית כשהיא לעצמה, בשכליות גרידא, אלא בדעת דרכי ד', בהתדמות אל תכונתו המוסרית, בתכליתיות דתית.

רוב דברי בלקין מכוונים כלפי מסקנות ריאליזם. רוב המסה ענינו במצוות המעשיות. פילוסוף השכל דורש טעמים, פילוסוף התכלית דורש את המגמות, את המטרות. חקירת השכל בטעמי המצוות מתרכזה מסביב לאלהים: מדוע בחר אלהים בצורה זו של מצוה פלגנית? חקירת התכלית מתרכזה באדם: למה מוטל על האדם לשמור מצוה זו? התשובה ל"מדוע" היא — מדע, התשובה ל"למה" — מקורה במסורה. כאן טעם וכאן תכלית. בחקירת מאכלות אסורות השתמש הרמב"ם בשני המוטיבים. במורה פיקש טעם, והסיק: בריאות, נקיות, היא טעם חקיקת מאכלות אסורות. במשנה תורה שם לפנינו תכליתם: המשמעת. ואין כאן סתירה. טעם לחדד ותכלית לחדד. הטעם אולי מוגבל למקום ולזמן, קשור לממדים היסטוריים. מה שאין כן התכלית. לו קיבלנו את הטעם כגורם עיקרי לשמירת הצו, היו המצוות חולפות בהשתנות התנאים. אבל התכלית — שהיא הרוח, הנשמה שבתורה — היא המחייבת הנצחת המצוות. הטעם לפעמים בטל, התכלית קיימת לעולם. לדוגמה, דיני קרבנות. לפנינו, איפוא, הסברה אינטלקטואלית לשמירת המצוות בזמן הזה. אין כאן הכחשת כוח השכל ואין כאן האלהתו, אלא יש כאן דברים המתאימים לרוח הדור — דור שראה התפתחות פלאית של הטכניקה והמדע על-ידי כוחות שכלו של האדם, ראה בצמיחת הפרגמטיות ושגשוג האפסיסטנציאליות כאחת, תנועות פילוסופיות שביקשו תרופה למחלות הרוחניות של האנושיות מחוץ לתחומי הרציונליות. בקונטרס זה משתקף מצב היחסים שבין הפילוסופיה של השכל ובין פילוסופיה של התכלית, שעליה עומדת המחשבה הדתית, יחסים שבהם פרוכים רמזים ברורים וברוכים על עתידה של יהדות אמריקה. הסינתזה, חזיונו של המחבר, היא יציבה ונכונה, וישיבה-אוניברסיטה היא סמל חי וקיים והתגשמות ממשית ובריאיה של ההשקפה הזאת שמצאה ביטוייה בקונטרס שלפנינו.

יעקב יוזליט

"כתיבוננו"

"כתיבוננו", חלק ראשון. ספר ללימוד פתי, דקדוק וחיבור לשנת הלימודים השניה בבתי ספר יומיים. מאת קלמן בכרך ויקותיאל חיים אקסלרוד. ניריורק: התשי"ז. ששים וחמישה עמודים.

יש להחזיק טובה למחברים המחנכים, קלמן בכרך וד"ר יקותיאל חיים אקסלרוד, שהוציאו מתחת ידם ספר מועיל, נאה ומתוקן, שיקל עבודתו של המורה ויפרה את התהליך החינוכי במחלקה. הספר המכיל שלושים שיעורים מיוסד על נסיון רב של הוראה בבתי-הספר העבריים היומיים. המחברים נקטו בשיטה נאה של דרגות והן: א. הרצאת השיעור החדש, ב. לימוד עצמי של התלמיד, ג. "בחניה". הספר סולל בזה למורה נתיבה דרוכה למחנך